

Za Dr. Júliusom Vacholdom

Peter URBAN

Katedra biológie a ekológie FPV UMB, Tajovského 40, SK–974 01 Banská Bystrica; urban@fpv.umb.sk

Vo veku 89 rokov zomrel 4. februára 2008 RNDr. Július Vachold, nestor a priekopník slovenskej zoológie, najmä mammaliológie, zakladateľ slovenskej chiropterológie a senior stredoslovenských zoológov. Je viac než symbolické, že posledná rozlúčka s ním sa konala v krupinskom evanjelickom a. v. kostole práve v posledný deň pravidelného zimného spočítania netopierov v Štiavnických vrchoch, 7. februára 2008.

Július Vachold sa narodil 3. novembra 1918 v Krupine. Ako ročný stratil otca, ktorý zomrel na následky zranenia z 1. svetovej vojny. Vzťah a lásku k prírode získal ešte v detstve od starého otca. Na zvolenskom reálnom gymnáziu sa stretol s neskorším univerzitným profesorom Oskárom Feriancom. Po maturite súbežne študoval na Prírodovedeckej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave (kombináciu prírodopis-zemepis) a na Konzervatóriu v Bratislave u prof. Frica Kafendu hru na husliach. Štúdium na konzervatóriu však musel po pol roku zanechať z finančných i časových dôvodov. Počas štúdia pôsobil na Ústave mineralógie a petrografie Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave u prof. Rudolfa Lukáča, najskôr ako demonstrátor, neskôr sa stal pomocnou vedeckou silou a po prvej štátnej skúške aj pomocným asistentom. Okrem toho pravidelne chodieval na Zoologický ústav Prírodovedeckej fakulty Slovenskej univerzity, kde nadviazal úzke kontakty najmä s bývalým stredoškolským učiteľom Oskárom Feriancom, ale tiež s Ivanom Zmorayom, Ladislavom Korbelom a s Michalom Novikovom.

S prof. Lukáčom sa zúčastnil viacerých terénnych výskumov v Štiavnických vrchoch a na Krupinskej planine a tak ovplyvnený týmto pedagógom vypracoval štátnicovú písomnú prácu z prírodopisu na tému “*Minerály identifikované na Slovensku*”. Následne mal u prof. Lukáča spracovať aj dizertačnú prácu “*Tufy a tufity Krupinskej planiny*”. Medzitým sa však skomplikovala vojnová situácia a Július Vachold opustil Bratislavu a na krátky čas prijal miesto referenta Prírodovedného odboru Matice slovenskej v Martine. Čoskoro vypuklo Slovenské národné povstanie a preto sa vrátil do rodnej Krupiny. Práve do jej okolia sa presunuli francúzski partizáni pod vedením Georgesa de Lannuriena. Keďže Július Vachold ovládal francúzštinu, bol k nim priradený ako výpomoc. Okrem toho pre potreby svojich mineralogických a petrografických výskumov vlastnil aj katastrálne mapy širšieho okolia Krupiny, ktoré požičal veliteľovi Lannurienovi. Francúzski partizáni sa museli náhle z jedného dňa na druhý presunúť pomerne ďaleko od Krupiny aj s Vacholdovými mapami, obsahujúcimi cenné výsledky jeho dvojročnej terénnej práce.

V máji 1945 nastúpil Július Vachold na Štátnu obchodnú školu v Krupine a v septembri 1947 bol menovaný za jej riaditeľa. Túto funkciu vykonával do konca augusta 1953 kedy ho preložili na novozaloženú Pedagogickú školu v Krupine, kde začal pôsobiť od septembra 1953.

Po dohode s prof. Feriancom si za tému diplomovej práce zvolil “*Vtáctvo okolia Krupiny*”. Absolvoval rigorózne skúšky (tzv. malé rigorózum z botaniky a veľké rigorózum zo zoológie) a 29. 11. 1947 bol promován na RNDr. V roku 1954 na odporúčenie prof. Ferianca odišiel z Pedagogickej školy v Krupine a v marci 1954 nastúpil vo Faunistickom laboratóriu SAV v Bratislave.

V roku 1955 bol menovaný za jeho vedúceho a po reorganizácii pracovísk v Slovenskej akadémii od 1. februára 1957 pôsobil ako vedúci Oddelenia zoológie Biologického ústavu. Po politických previerkach roku 1958 bol preverený len podmienene na jeden rok. V auguste 1959 sa previerka zopakovala a Dr. Vachold preverený nebol. Následne s ním k 30. 9. 1959 rozviazali pracovný pomer. Pretože nebola vyriešená otázka nového vedúceho oddelenia zoológie, po mesiaci mu predlžovali pracovný pomer, ktorý sa definitívne skončil v decembri 1959. Kandidátsku dizertačnú prácu na tému “*Výskyt a rozšírenie netopierov na Slovensku s ekologickými dodatkami*” dokončil až po rozviazaní pracovného pomeru. Hoci ju predložil k obhajobe, tá sa nikdy neuskutočnila. Pozoruhodná dizertačná práca bola uverejnená až v roku 2003 pri príležitosti 85. narodenín Dr. Vacholda v časopise *Vespertilio* (Vachold 2003).

Po odchode zo Slovenskej akadémie vied pracoval krátky čas ako laborant v hliníkarni v Závodoch Slovenského národného povstania v Žiari nad Hronom. V apríli 1960 nastúpil ako technik (akvarista) do Zoologickej záhrady v Bojniciach, kde pôsobil necelé dva roky. Potom sa vrátil do Krupiny. Od 1. 9. 1961 učil na Strednej poľnohospodárskej technickej škole. Po jej presťahovaní do Zvolena učil v rokoch 1966–1969 na gymnáziu a 30. 9. 1969 odišiel na dôchodok. V jeho prípade to znamenalo ešte 10 ročnú prácu na polovičný úväzok v bývalom Mestskom dome pionierov a mládeže v Krupine, kde taktiež prekypoval a prekvapoval mnohorakými aktivitami a invenciou.

Pozoruhodná je tiež skutočnosť, že ako 75-ročný sa mimoriadne aktívne zapojil do projektu “*Ochrana genofondu rastlín*” (gestorovaného doc. Brindzom).

Ako profesionálny zoológ pôsobil Dr. Vachold iba necelých šesť rokov (1954–1959), pretože jeho život a práca boli (žiaľ aj na veľkú škodu minimálne pre slovenskú zoológiu) nekompromisne poznačené minulým politickým zriadením. Okrem toho, že ako politicky nepreverený musel nedobrovoľne opustiť miesto vo vtedajšom Faunistickom laboratóriu SAV v Bratislave, dlhé roky patril k zaznávaným osobnostiam. Napriek tomu stihol v neľahkých podmienkach vykonať obrovské množstvo priekopníckej práce, predovšetkým pri výskume cicavcov, najmä netopierov Slovenska. O to viac mrzí násilné prerušenie jeho veľmi sľubne sa rozvíjajúcej mamaliologickej kariéry.

Systematickému výskumu cicavcov sa začal venovať v roku 1952 v rodnej Krupine (Vachold 1954) a neskôr ako pracovník Faunistického laboratória v Bratislave (1954–1959), kde bol poverený zorganizovaním a realizáciou základného chiropterologického výskumu Slovenska. Napriek relatívne krátkemu pôsobeniu v SAV uskutočnil základný výskum najvýznamnejších oblastí Slovenska, Muránskej planiny, resp. tisovecko-muránskeho krasu (1955), Slovenského (jasovsko-zádielskeho) krasu (1957), Demänovskej doliny (1961) a poznatky zhrnul v podrobnej štúdiu o výskyte a rozšírení netopierov Slovenska (1956). Jeho inventarizačný výskum bol prvým svojho druhu na Slovensku a tento priekopnícky čin podnietil viacerých mladších československých chiropterológov, aby pokračovali v jeho aktivitách. Vacholdove práce sú dodnes dôležitým východiskovým materiálom pre štúdium netopierov a ich citovanosť je značná.

Popri netopieroch sa Dr. Vachold venoval tiež výskumu drobných zemných cicavcov. Vzorne usporiadaný kožkový materiál, ktorý taktiež svedčí o jeho precíznosti, sa nachádza v Slovenskom národnom múzeu v Bratislave. Vacholdova kolekcia cicavcov obsahuje 660 exemplárov, pochádzajúcich (až na jeden exemplár z južnej Moravy) zo Slovenska. Z toho 646 exemplárov zozbieral sám a len malú časť získal darom od iných autorov (o. i. aj od Dr. Jána Darolu). 649 exemplárov preparoval samotný Dr. Vachold, ktorý tiež determinoval 580 exemplárov (podrobnejšie pozrite Matoušek 1998).

Dr. Vachold okrem cicavcov a vtákov (keď okrem nepublikovanej diplomovej práce priniesol krátku správu o krivonosovi bielostrídrom v Krupine) sa zaoberal tiež výskumom pavúkov. V ro-

koch 1968–1975 napríklad zozbieral na 39 lokalitách Krupinskej planiny 320 druhov pavúkov, patriacich do 30 čeľadí. Toto druhové spektrum predstavuje viac ako tretinu arachnofauny Slovenska (podrobnejšie pozrite Vachold & Gajdoš 1999).

Dr. Vachold bol činný aj ako vysokoškolský učiteľ. V rokoch 1954–1958 prednášal zoológiu na Vysokej škole lesníckej a drevárskej vo Zvolene.

Bibliografia Dr. Vacholda (prehľad jeho prác do roku 1997 spracoval Matoušek 1999) odráža jeho pohnutý život. Publikovať začal v roku 1946 v časopise *Príroda*. Jeho prvý článok pojednával o sumcovi malom v rieke Ipel' (J. V. 1946). Počas pôsobenia vo Faunistickom laboratóriu publikoval niekoľko cenných príspevkov o netopieroch (mamaliologická bibliografia je súčasťou tohto nekrológu). Dve práce sa týkajú jeho pôsobenia na Hornej Nitre a potom nasledovala prvá dlhšia (desaťročná) odmlka. Preto až v roku 1972 publikoval dva zaujímavé príspevky o pavúkoch a krivonosovi bielokridlom. Ďalšiu (tentokrát až 22 ročnú publikačnú odmlku) prerušil viacerými drobnými príspevkami o ovocinárstve, ale tiež dôležitých environmentálnych problémoch Hontu, ktoré až do konca života uverejňoval v rôznych zborníkoch, resp. na stránkach regionálnych médií. Poslednou publikáciou bola monografia rodnej Krupiny, do ktorej spracoval kapitolu o prírode (Vachold 2006). Okrem iného preložil z češtiny do slovenčiny aj dve učebnice zoológie, ktoré sa na všeobecných vzdelávacích školách používali niekoľko rokov.

Dr. Vachold nebol len zoológom, ale tiež výborným a obľúbeným pedagógom, ochrancom prírody, okresným konzervátorom prírody pre okres Krupina. Uznávaným včelárom, pomológom i záhradkárom. Skvelým hudobníkom. Ako hontiansky lokálpatriot v tom najlepšom zmysle slova patril až do konca života k neúnavným a sústavným propagátorom a popularizátorom rodnej Krupiny a celého Hontu. Okrem toho sme ho poznali ako vzácneho, skromného, pritom však až do vysokého veku mimoriadne pracovitého, inteligentného, sčítaného, jazykovo veľmi dobre zdatného človeka, príjemného spoločníka, výborného rozprávača a pozorného poslucháča. Pre mnohých, v prednese výsledkov menej skúsených, nespelych i trémou postihnutých zoológov znamenal vďačný objekt, na ktorý mohli sústrediť svoju pozornosť. Prezentácie totiž zvykol sledovať s mimoriadnym záujmom, ktorý (úprimne sa tešiac z daných výsledkov) prejavoval aj prikyvovaním, živou gestikuláciou i spokojným komentovaním (čo môže autor tohto nekrológu potvrdiť z vlastnej skúsenosti). Okrem toho bol družný, vtipný, ale tiež pohostinný a prajný. Takým celkom určite ostane v spomienkach všetkých, ktorí ho poznali.

Bibliografia mammaliologických prác Dr. Júliusa Vacholda

- VACHOLD J., 1954: Ondatra – cenné kožuštinové zviera. *Príroda a spoločnosť*, **2**: 69–71.
- VACHOLD J., 1954: Predbežná zpráva o výskyte drobných zemných cicavcov v okolí Krupiny na strednom Slovensku. *Biológia (Bratislava)*, **9**(4): 468–476.
- VACHOLD J., 1955: Netopiere jaskýň tisovecko-muránskeho krasu. *Biológia (Bratislava)*, **10**(6): 735–743.
- VACHOLD J., 1955: Potreba ochrany všetkých druhov netopierov žijúcich v Československu. *Ochrana Prírody*, **10**(4): 104–106.
- VACHOLD J., 1955: Príspevok k otázke rozšírenia niektorých druhov netopierov (Chiroptera) na Slovensku. *Biológia (Bratislava)*, **10**(2): 173–178.
- VACHOLD J., 1956: K otázke výskytu a rozšírenia netopierov (Chiroptera) na Slovensku. *Biologické Práce*, **2**(14): 1–65.
- VACHOLD J., 1957: Netopiere jaskýň Jasovsko-zádielskeho krasu. *Biológia (Bratislava)*, **12**(3): 195–202.
- VACHOLD J., 1958: K päťročnému jubileu Oddelenia zoológie Biologického ústavu Slovenskej akadémie vied. *Biológia (Bratislava)*, **13**(12): 931–934.

- VACHOLD J., 1959: Zpráva o novom náleze raniaka Leislerovho (*Nyctalus leisleri*) na Slovensku. *Biológia (Bratislava)*, **14**(3): 218–220.
- PLEŠKO I., BAKOSS P., KMETY E. & VACHOLD J., 1960: Nosičstvo leptospir u ježov na Slovensku. *Československá Epidemiologie, Mikrobiologie, Imunologie*, **9**(1):12–15.
- VACHOLD J., 1960: *Výskyt a rozšírenie netopierov na Slovensku s ekologickými dodatkami*. Kandidátska dizertačná práca. Bratislava, 113 pp. (nepubl.).
- VACHOLD J., 1961: K pomerom hibernácie netopierov v jaskyniach Demänovského krasu. *Slovenský Kras*, **3**: 59–67.
- BRTEK J. & VACHOLD J., 1962: K výskytu niektorých pozoruhodných živočíšnych druhov na Hornej Nitre. *Horná Nitra*, **1**: 245–293.
- VACHOLD J., 1995: Prírodné pomery regiónu Hont. Pp.: 3–6. In: ANONYMUS (ed.): *Pohľady do minulosti Krupiny*. Vlastivedné múzeum, Zvolen & Mestský úrad, Krupina.
- VACHOLD J., 2003: Výskyt a rozšírenie netopierov na Slovensku s ekologickými dodatkami. *Vespertilio*, **7**: 185–233.
- VACHOLD J., 2003: Prírodné bohatstvo regiónu Hont. Pp.: 10–17. In: ANONYMUS (ed.): *Prírodné bohatstvo a kultúrne dedičstvo Hontu*. Agrogenofond, Nitra.
- VACHOLD J., 2006: Prírodné pomery Krupiny a okolia. Pp.: 12–21. In: LUKÁČ M. (ed.): *Krupina. Monografia mesta*. Pre mesto Krupina vydalo Štúdio Harmony, Banská Bystrica, 255 pp.

Literatúra

- J. V. (= VACHOLD J.), 1946: Sumeč malý v Ipli. *Príroda*, **1**(5–6): 102.
- MATOUŠEK B., 1998: Katalóg kolekcie cicavcov Júliusa Vacholda v Prírodovednom múzeu Slovenského národného múzea. *Zborník Slovenského Národného Múzea, Prírodné Vedy*, **44**: 61–96.
- MATOUŠEK B., 1999: RNDr. Július Vachold osemdesiatročný. Pp.: 177–185. In: URBAN P. & BITUŠÍK P. (eds.): *Príroda Krupinskej planiny a jej ochrana. Zborník referátov zo seminára pri príležitosti životného jubilea RNDr. Júliusa Vacholda, Zvolen, 3. 11. 1998*. MŽP SR, Bratislava; SAŽP-COPK, Banská Bystrica, 186 pp.
- VACHOLD J., 1954: Predbežná zpráva o výskyte drobných zemných cicavcov v okolí Krupiny na strednom Slovensku. *Biológia (Bratislava)*, **9**(4): 468–476.
- VACHOLD J., 2003: Výskyt a rozšírenie netopierov na Slovensku s ekologickými dodatkami. *Vespertilio*, **7**: 185–233.
- VACHOLD J., 2006: Prírodné pomery Krupiny a okolia. Pp.: 12–21. In: LUKÁČ M. (ed.): *Krupina. Monografia mesta*. Pre mesto Krupina vydalo Štúdio Harmony, Banská Bystrica, 255 pp.
- VACHOLD J. & GAJDOŠ P., 1999: Fauna pavúkov Krupinskej planiny vo výskumoch RNDr. J. Vacholda zo 60- až 70-tych rokov. Pp.: 65–81. In: URBAN P. & BITUŠÍK P. (eds.): *Príroda Krupinskej planiny a jej ochrana. Zborník referátov zo seminára pri príležitosti životného jubilea RNDr. Júliusa Vacholda, Zvolen, 3. 11. 1998*. MŽP SR, Bratislava & SAŽP-COPK, Banská Bystrica, 186 pp.

došlo 31. 11. 2008